

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

«Формування контролю за якістю письма у дітей молодшого шкільного віку з дисграфією»

Виконала здобувачка 2 курсу групи
SoL2-M23z
ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Тетяна СУХОДОЛЬСЬКА

Керівник:
Оксана ТКАЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри логопедії та
спеціальних методик

Рецензент:
Олег ОПАЛЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ ПИСЬМА В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСГРАФІЄЮ.....	7
1.1. Характеристика процесу оволодіння молодшими школярами навичкою письма	7
1.2. Особливості проявів порушень письма в учнів молодшого шкільного віку	14
1.3. Контроль за якістю письма онтроль писемної діяльності в контексті його формування в учнів з порушеннями письмового мовлення	25
РОЗДІЛ 2 ВИВЧЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ ПИСЬМА У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСГРАФІЄЮ	40
2.1. Результати вивчення особливостей розвитку контролю та самоконтролю за якістю письма в учнів із дисграфією.....	40
2.2. Методика формування самоконтролю за якістю письма учнів із дисграфією.....	57
2.3. Оцінка ефективності методики формування навичок контролю та самоконтролю за якістю письма учнів з дисграфією	69
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ	93

ВСТУП

Основним напрямом логопедичної роботи на рівні початкової загальної освіти виступає вивчення порушень формування письмово-мовленнєвої діяльності у дітей з дисграфією, а також розробка корекційно-розвивальних технологій, що дозволяють подолати ці порушення.

Значимість завдання вдосконалення письмово-мовленнєвої діяльності багато в чому пов'язана з тим, що в літературних джерелах відзначається тенденція збільшення кількості учнів, які мають порушення писемного мовлення і відчують труднощі в його формуванні (К. Зелінська-Любченко, Є. Соботович, І.Олійник, Л.Тищенко, Л.Яценюк та ін.).

Специфічні порушення письма є предметом вивчення фахівців, що належать до різних галузей наукових знань (О.Азова, Е. Данілавічутє, В. Тарасун та ін.). Симптоми дисграфії мають стійкий і повторюваний характер, що надає негативний вплив на формування навичок письмово-мовленнєвої діяльності та зумовлюють труднощі в оволодінні змістом освіти з української мови та літературного читання, оволодінні компетенціями з ними пов'язаними. Низька якість письмового мовлення, негативно впливає на успішність дітей з інших предметів і може бути причиною дезадаптації в сучасному суспільстві, що диктує спілкування в умовах інформаційного простору.

Крім цього, формування письма забезпечується готовністю фонологічних процесів, зрілістю зорових та зорово-просторових функцій, регуляторних функцій. Грунтуючись на цьому, ряд авторів (Л. Мацько, І. Синиця, Л. Щерба), однією з причин академічної неуспішності учнів з неформованими навичками письма, вказують на невміння дітей контролювати свої дії. Зазначається, що низький самоконтроль у письмово-мовленнєвій діяльності призводить до того, що діти не помічають помилок у процесі виконання завдання, у зв'язку з чим найчастіше не відчують потреби у перевірці отриманого результату. Несформованість самоконтролю

також негативно впливає терміни та ефективність логопедичної роботи з усунення порушень писемного мовлення.

Аналіз методичних розробок, вкладених у корекцію дисграфії показав, що, переважно, логопедична робота спрямована на корекцію мовних помилок, контроль над результатом виробляється логопедом.

Проведений аналіз теоретичних уявлень про сутність самоконтролю, його роль у процесі формування письмово-мовленнєвої діяльності, а також практики, що склалася з корекції дисграфії, дозволили виявити такі протиріччя:

- між науково-педагогічною теорією дослідження процесів самоконтролю та практикою логопедичної роботи, що здійснює недостатнє їх використання в процесі усунення порушень письма в учнів на рівні початкової загальної освіти;

- між необхідністю створення освітнього середовища, що враховує індивідуальні особливості розвитку контролю у дітей, та відсутністю адекватної їй диференційованої форми побудови корекційно-освітнього процесу.

Зазначені протиріччя виявили проблему науково-теоретичного осмислення процесів диференціації формування самоконтролю в учнів молодшого шкільного віку з дисграфією.

Спираючись на актуальність, ми обрали таку **тему дослідження**: *«Формування самоконтролю письмово-мовленнєвої діяльності в дітей молодшого шкільного віку з дисграфією».*

Мета дослідження – здійснити наукове обґрунтування та розробку методики диференційованого підходу до розвитку контролю за якістю письма в учнів з дисграфією.

Відповідно до мети дослідження вирішувалися такі завдання:

- 1) проаналізувати науково-теоретичні основи формування писемного мовлення в нейрофізіологічному, психологічному, психофізіологічному та лінгвістичному аспектах, ролі самоконтролю в даному процесі;

2) визначити критерії диференціальної діагностики особливостей формування самоконтролю за якістю письма (зоровий, слуховий або змішаний);

3) виявити індивідуальні особливості самоконтролю в учнів з різними проявами порушень письмового мовлення, за станом сформованості попереднього, поточного та констатувального контролю, а також особливостей зорового та слухового контролю.

4) розробити методику диференційованої корекційної роботи з формування контролю за якістю у учнів з дисграфією.

Об'єкт дослідження: формування контролю за якістю письма з дітей з дисграфією.

Предмет дослідження: методика формування контролю за якістю письма у дітей молодшого шкільного віку з дисграфією.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження:**

1) теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, психофізіологічної, психолінгвістичної, логопедичної, нейропсихологічної літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників на тему дослідження самоконтролю у дітей з дисграфією, статистичний аналіз експериментальних даних;

2) емпіричні – констатувальний, формувальний, контрольний експеримент, статистична обробка даних, отриманих у процесі проведення експериментального дослідження.

Наукова новизна дослідження: у роботі проведено всебічне дослідження видів контролю із додатковим вивченням можливостей зорового та слухового контролю. Виявлено неоднорідність формування навичок самоконтролю як усередині вікової групи, так і в окремих учнів експерименту. Показано взаємозв'язок контролю та участі у процесах письма аналізаторних систем (зоровий та слуховий контроль).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження опубліковані у статті «Самоконтроль за письмовою

діяльністю в учнів з порушенням письмового мовлення» / Розвиток наук в умовах нової реальності: проблеми та перспективи: збірник наукових праць з матеріалами III Міжнародної наукової конференції, м. Ужгород, 4 жовтня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. - Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С194-197.

Теоретична значущість дослідження: визначається експериментально обґрунтованим диференційованим підходом до формування навичок самоконтролю у письмово-мовленнєвій діяльності. Отримані дані дозволяють уточнити та розширити уявлення про особливості формування самоконтролю в письмовому мовленні у молодших школярів із дисграфією.

Практична значущість дослідження: впровадження у логопедичну практику представленої у роботі методики, підвищує ефективність формування самоконтролю в учнів із дисграфією.

Організація роботи: дослідження проводилося на базі комунальної установи ІРЦ Затурцівської селищної ради. У дослідженні взяло участь 50 дітей 2-4 класів .

Структура та об'єм роботи. Магістерська робота складається із вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел (82 найменування) та додатків. Робота викладена на 93 сторінках друкованого тексту. Додатки займають 10 сторінок.

та усувати причини труднощів. Це й зумовлює важливість такого компоненту навчальної діяльності дитини як самоконтролю, особливо в контексті оволодіння писемним мовленням. Це зумовлено кількома причинами, які можна сформулювати наступним чином: процес письма є довільною діяльністю, оволодіння навичками письма можливе лише за наявності низки структурних компонентів, зокрема самоконтролю; високі показники шкільної неуспішності у початкових класах, зумовлені несформованістю навичок письма.

3. Для вивчення особливостей контролю до експериментальної групи увійшли учні 2-4 класів. Загалом у дослідженні брало участь 50 учнів, у яких виявлено порушення писемного мовлення. Для вивчення особливостей розвитку самоконтролю ми використали такі завдання як диктант (для кожного класу відповідно програми з рідної мови), зразки текстів для списування у друкованому та рукописному варіанті. Окрім того діти самостійно підписували сюжетної картинки (для 2 класу), або складали розгорнуту розповідь за сюжетною картинкою та записували її (для 3-4 класу). Констатувальний експеримент був спрямований на вивчення зорового/слухового, випереджувального, поточного та констатувального контролю в письмовому мовленні молодших школярів з дисграфією ми проаналізували результати з позиції допущених та виправлених помилок.

4. Отримані результати дослідження свідчать, що лише у 21% дітей сомаконтроль сформований на високому та достатньому рівні, що дозволяє їм самостійно бачити та виправляти власні помилки, а отже 79 % дітей з дисграфією потребують корекційної роботи. Вивчення особливостей поточного та констатувального контролю всередині кожної вікової групи показав, що у 2 класі, у більшості учнів, зоровий та слуховий контроль знаходяться на низькому рівні. У 3 класі так само, як і в другому індивідуальні показники ефективності більшої частини експериментальної групи перебували на низькому рівні. 4 клас показав кращий результат, однак і в цій віковій групі більшість дітей не показали середнього рівня

ефективності контролю. Аналіз особливостей зорового та слухового контролю виявив у кожній віковій групі неоднорідність показників. У процесі порівняльного аналізу діти були розбиті на 3 підгрупи: до першої належали діти з переважним зоровим контролем, до другої, діти, у яких слуховий на порядок перевищував ефективність зорового контролю, до третьої групи увійшли учні з однаковим рівнем зорового та слухового контролю. Таким чином, експериментальне дослідження підтвердило, що у молодших школярів з дисграфією крім низької сформованості самоконтролю в цілому, можуть спостерігатися його особливості, пов'язані з домінуванням аналізатора, найбільшою мірою відповідального за діяльність.

5. Спираючись на теоретико–методологічну основу дослідження та результати констатувального експерименту, нами була розроблена методика корекційно-логопедичної роботи, в основу якої було закладено диференційований підхід. Метою методики було ефективне формування самоконтролю в учнів з дисграфією. Система роботи включала два основних напрями контролю (зоровий і слуховий). З огляду на дані напрямки було сформовано етапи роботи, розроблено алгоритм формування контролю, підібрано методи та прийоми, мовний матеріал, а також сформульовано інструкції. Використовували: порівняння зі зразком за друкованою та словесною інструкцією, виконання завдання за зразком чи логічною схемою, перевірка за словесною інструкцією чи друкованою схемою-моделлю, акцентований диктант та перевірка за допомогою сигнальних карток.

6. У цілому в експериментальній групі після проведеної корекційної роботи ми могли спостерігати позитивну динаміку застосування укладеної нами корекційної методики. Спираючись на вивчені методи та прийоми контролю, учні виконували поставлені завдання відповідно до інструкції. Після закінчення письмового завдання більшість дітей відчувала потребу в самоперевірці, без нагадування з боку вчителя-логопеда. Контрольне дослідження не лише підтвердило ефективність запропонованої нами системи занять, побудованої за спеціальним алгоритмом, а й

продемонстрував загальний рівень зростання якості письма. Таким чином, ми робимо висновок про необхідність роботи з формування самоконтролю у дітей молодшого шкільного віку з дисграфією, її позитивний вплив на корекцію порушення писемного мовлення в цілому.

7. Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми засвоєння та контролю за писемним мовлення учнів молодшого шкільного віку і буде продовжене.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар Н. М. Корекційна робота із запобігання дисграфії в дітей молодшого шкільного віку. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2016. Вип.30. С. 17- 22
2. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці : навч. Посібник. Київ : Наш час, 2005. 176 с.
3. Боряк О. В. Теорія і практика формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку : автореф. Дис. ... докт. Пед. Наук : 13.00.03 / Боряк Оксана Володимирівна ; [наук. Консультант Шеремет Марія Купріянівна] ; М-во освіти і науки України, Нац пед. Ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 40 с.
4. Брушневська І. М. Механізми розвитку фонематичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей за умов звичайного розвитку. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 70(1). С. 84-88.
5. Вавіна Л. С. Оптична дисграфія у дітей з порушенням зору: прояви, запобігання. *Український логопедичний вісник*. Київ, 2012. № 1 (3). С. 67–71.
6. Волосюк А. А. Сучасні методи корекції усного та писемного мовлення молодших школярів під час корекційно-логопедичних занять : тематичний збірник праць / Упоряд. За заг. Ред. Гузь Н. Л. Рівне : РОППО, 2014. 56 с.
7. Голуб Н. М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць*. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 21, С. 54-62.
8. Голуб Н. М. Особливості індивідуального підходу до учнів молодшого шкільного віку при корекції в них недоліків писемного мовлення. *Теорія та методика навчання та виховання : збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2012 Вип.32. С. 22-33.

9. Голуб Н. М. Труднощі формування навичок мовного аналізу та синтезу в молодших школярів з нормальним мовленнєвим розвитком та порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 :Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 22. С. 41-46.

10. Голуб Н. М. Дидактичний матеріал з корекції та розвитку писемного мовлення учнів молодшого шкільного віку : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. Ч.1. 384 с.

11. Голуб Н. М. Корекція писемного мовлення в дітей молодшого шкільного віку : монографія. Харків : Майдан, 2014. 366 с.

12. Данілавічюте Е. А. Особливі мовленнєві потреби: технологія індикації, аналізу, моделювання освітнього простору. *Діти з особливими потребами в освітньому просторі*: матеріали V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології. (Чернігів, 10–11 жовтня 2019). Чернігів, 2019. С. 34–38.

13. Журавльова Л. С. До проблеми корекції мовленнєвого розвитку молодших школярів із дисграфією. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Збірник наук. праць/За ред. В.М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип.7. Т.1. С.133-144.

14. Журавльова Л. С. Сучасний стан логопедичної практики корекційної роботи з молодшими школярами з дисграфією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 34. С. 24-32.

15. Журавльова Л. С. Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія

: збірник наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 32. С. 101-108.

16. Журавльова Л. С. Порухення письма як одна з проблем шкільного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2017. Вип. 9(1). С. 55-65.

17. Журавльова Л. С. Комплексний аналіз порушень письма у дітей молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія «Педагогіка». 2018. С. 73-78.

18. Іллічук Л. Формування навичок самоконтролю молодших школярів у навчальному процесі початкової школи. URL: https://www.researchgate.net/publication/309175677_Formuvanna_navicok_samo_kontrolu_molodsih_skolariv_u_navcalnomu_procesi_pocatkovoi_skoli (дата звернення: 12.08.2024 р).

19. Коломієць Ю. В., Ніжинська О. В. Особливості порушень писемного мовлення у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 21. С. 118-123.

20. Конопляста С. Ю., Сак Т.В. Логопсихологія : навчальний посібник. Київ : Знання, 2012. 293 с.

21. Концепція Нової Української школи. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення : 20.10.2024).

22. Лазарєва І. А. Особливості логопедичної роботи з корекції проявів оптичної дисграфії у молодших школярів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Сер. Логопедія. 2011. Вип. № 14 (225), Ч. II. С. 133-140.

23. Ласточкіна О. В. Типологія порушень писемного мовлення. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської

заочної науково-практичної конференції (Суми, 15 лютого 2019). Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 36–39.

24. Ленів З. П., Сушко О. І. Практичні аспекти формування ручного праксису в дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 21. С. 156-160.

25. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.

26. Максимишина С. А. Логопедична робота з корекції оптичної дисграфії у молодших школярів. *Молодий вчений*. 2017. №22. С. 182-183.

27. Малярчук А. Я. Розвиток усного та писемного мовлення молодших школярів. Київ : Літера ЛТД, 2006. 336 с.

28. Мартиненко І. В. Логопсихологія: курс лекцій : навчальний посібник. 2 вид., виправл. і доповн. Київ : ДІА, 2016. 116 с.

29. Марченко І. С., Лужецька Г. М. Корекція уваги у першокласників із тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 17. С. 154-160.

30. Марченко І. С., Кобилякова Т. В. Профілактика оптичної дисграфії : навчально-методичний посібник / Уклад.: Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 101 с.

31. Маслова Т. В., Найдьонова Н. А. Полодання дисграфії та дислексії в мінімальний термін на шкільному логопедичному пункті. *Таврійський вісник освіти*. 2014. №2. С. 155-163.

32. Мельніченко Т. В. Фонологічний компонент мовлення як складова частина успішного засвоєння учнями з ТПМ знань з української мови. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матеріали Всеукр. Наук.-практ. Конф. (20 квітня 2011р.) / За заг. Ред.*

Огнев'юка В. О. Київ : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 106-109.

33. Махоня В. Теоретичні основи формування писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Сучасний погляд на дисграфію. Актуальні питання гуманітарних наук. *Науковий збірник Дрогобицького ДПУ імені І. Франка*. Дрогобич, 2018. Вип. 19. Т. 1. С. 186–189.

34. Мельничук В., Осіпчук В. Формування навичок самоконтролю молодших школярів. Інноваційні педагогічні технології в загальноосвітній школі: теорія та практика : тези всеукр. інтернет-конференції, м. Умань, 22 лют. 2019 р. URL:<https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robot/90-innovatsiyni-pedahohichni-tekhnohiiyi-v-zahalnoosvitniy-shkoli-teoriya-ta-praktyka-22-liutoho-2019-r/225-formuvannya-navichok-samokontrolyu-molodshikh-shkolyariv-u-navchalnomu-protsesi-pochatkovoji-shkoli> (дата звернення: 12.09.2024 р).

35. Пінчук Ю. В. Зміст спільної діяльності логопеда і психолога при подоланні дисграфії в учнів молодших класів загальноосвітньої школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. №18. С.195-199.

36. Пічугіна Т. В. Педагогічна корекція дисграфії у слабзорих молодших школярів : автореф. Дис. ... канд. Пед. Наук : 13.00.03 / Пічугіна Тетяна Вікторівна. Київ, 2001. 20 с.

37. Психологічний словник / Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 274 с.

38. Романенко Н. Шляхи подолання психологічних бар'єрів під час навчання письма. *Початкова освіта* (Шкільний світ). 2007. № 8. С. 155.

39. Савінова Н.В. Теоретичні основи розвитку самоконтролю мовленнєвої діяльності. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/45> (дата звернення: 01.09.2024 р.)

40. Синьов В. М., Шеремет М. К., Руденко Л. М., Шульженко Д. І. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в у сучасних умовах України. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : збірник наукових праць : у 2 т. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2016. Т.2 (7). Вип. 7. С. 323-344.
41. Соколова Ю. Тести на готовність до школи дитини 5-6 років. Київ : Країна Мрій, 2008. 64 с.
42. Соботович Є. Ф., Тищенко В. В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту : програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2004. 144 с.
43. Стрілецька С. В. Сучасні наукові підходи до вивчення дитячої дисграфії та класифікації її видів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2010. № 42. С. 197-200.
44. Таран О. П., Мельник В.М. Актуальні проблеми формування писемного мовлення в дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т. 1. С. 115–119.
45. Тарасун В.В. Модель процесу породження писемного мовлення як особливої форми комунікації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2015. Вип. 29. С. 95–102.
46. Тарасун В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень. Київ: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2017. 151 с.
47. Тарасун В. В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування (нейропсихологічний супровід) : монографія. Київ, 2008. 299 с.
48. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень : науково-методичний посібник. Київ : МП Леся, 2007. 151 с.

49. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики : підручник для вищих навчальних закладів. Київ : Каравела, 2017. 316 с..
50. Хрестоматія з логопедії : навчальний посібник / М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. Київ : КНТ, 2006. 360 с.
51. Чередніченко Н. В., Горбачова Д. М. Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання : навчально-методичний посібник. Київ : ДІА, 2016. 212 с.
52. Чередніченко Н. В., Пелешенко О. С. До проблеми засвоєння основ фонетики та графіки молодшими школярами із порушеннями писемного мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип.21. С.298–302.
53. Чередніченко Н. В., Пелешенко О. С. Діагностика фонетико-графічних умінь та навичок у молодшими школярами із порушеннями писемного мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 23. С. 266–273.
54. Чередніченко Н. В., Пелешенко О. С. Діагностика лінгвістичних здібностей у молодших школярів із порушеннями мовлення при опануванні ними фонетико-графічних умінь та навичок. *Логопедія*, 2013. № 4. С. 76-86.
55. Чередніченко Н. В. Попкова О. С. Зміст та методика формування передумов до засвоєння фонетико-графічних умінь та навичок у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 35. С. 99-105.

56. Чередніченко Н. В., Клименко І. В., Тенцер Л. В. *Порушення письма у молодших школярів: діагностика та корекція : навчально-методичний посібник.* Київ : ДІА, 2016. 248 с.
57. Чередніченко Н. В. Психолінгвістичні та психолого-педагогічні передумови формування навички письма. *Теорія і практика сучасної логопедії : збірник наукових праць.* Київ : Актуальна освіта, 2007. Вип.16. 323 с.
58. Чередніченко Н. В. Типи та механізми дисграфічних помилок у писемному мовленні молодших школярів. *Логопедія.* 2012. № 2. С. 94-102.
59. Чередніченко Н. В., Курбатова А. Вивчення особливостей графічної навички письма у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. *Педагогіка та методики: спеціальні : збірник наукових праць.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2000.
60. Чередніченко Н. В., Курбатова А. І. Формування графічної навички письма у дітей з різними вадами мовлення в умовах корекційного навчання : навчально-методичний посібник. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 96 с.
61. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 205 с.
62. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Практична реалізація наукових принципів корекційного логопедичного впливу на дітей із порушеннями писемного мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* 2012. Вип. 21. С.172-178.
63. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Подолання фонемо-графічних помилок у писемному мовленні молодших школярів шляхом використання методики «Письмо без зошита та ручки». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип.22. С. 272-275.

64. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Сучасні підходи до проблеми дисграфії та дизорфографії у молодших школярів. Актуальні проблеми логопедії : II Міжнародна науково-практична конференція, 15-16 жовтня 2014р. Київ, 2014. С. 5

65. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Зміст та організація логопедичної роботи з подолання дисграфії у молодших школярів в умовах корекційного та інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2019. Вип. 13. С. 312-324.

66. Чередніченко Н.В., Тенцер Л.В. Результати впровадження комплексної системи корекції фонетико-графічних помилок у молодших школярів із дисграфією. *Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»*. 2020. Вип. 8. С.40 – 57.

67. Царик О. Основні аспекти розвитку культури писемного мовлення учнів у школах України: 1991-2000 рр. *Вісник національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. Вип. 3. С. 190–193.

68. Шеремет М. К. Мовленнєва діяльність в системі підготовки дитини до школи. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету*. Серія соціально-педагогічна. 2008. Вип. VIII.

69. Шеремет М. К. Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*. Полтава, 2019. С. 43-48.

70. Шеремет М. К. Актуальні проблеми спеціальної освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. *Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Вип.7. С. 79–81.

71. Шеремет М. К., Коломієць Ю. В. Нейропсихологічний аспект готовності до шкільного навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. *Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 23. С. 240–247.
72. Шеремет М. К., Пахомова Н. Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі : навч.-метод. Посібник. Київ : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2009. 137 с.
73. Шульженко Д. І. Методологія інклюзивної форми освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 2017. Вип. 33. С. 107- 117.
74. Ярмолюк А. Самоконтроль як складник мовленнєвого розвитку учня. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/664056e1-01cc-44bd-b31f-e7de7324c6df/download> (дата звернення: 31.08.2024 р.)
75. Archibald L., Gathercole S. E. Short-term and working memory in specific language impairment. *International Journal of language and Communication Disorders*. 2006. 41. 675-693. URL:<http://dx.doi.org/10.1080/13682820500442602>. (дата звернення: 21.10.2024 р.)
76. Bakwin H. Reading disability in twins. *Developmental Medicine and Child Neurology*. Vol. 15, 1973. P. 184–187.
77. Carwey D. W. *Dysgraphia: Why Johnny Can't Write : A Handbook for Teachers and Parents* 3rd Edition. 2000.
78. Chomsky N. *Language and mind*. New-York : Harcourt Brace Jovanovich, 1972. 194 p.
79. Martin N. C. J., Piek P., Hay D. A. DCD and ADHD: A genetic study of their shared etiology. *Human Movement Science*. 2006. Vol. 25. P. 110–124.

80. Nicolson R. I., Fawcett A. J. Dyslexia, dysgraphia, procedural learning and the cerebellum. *Cortex*. 2011. 47 (1). January. P. 117–127

81. Richards T. L. Contrasting Brain Patterns of Writing-Related DT Parameters, fMRI Connectivity, and DTI-fMRI Connectivity Correlations in Children with and without Dysgraphia or Dyslexia. *NeuroImage : Clinical* / T. L. Richards, T. J. Grabowskia, P. Boord, K. Yagle, M. Askren, Z. Mestre, P. Robinson, O. Welker , D. Gulliford, W. Nagy, V. Berninger, 2015. №8. P. 1–31.

82. Roudinesco M. L., Trela V, Trela M. Etude de quarante cas de dyslexie d'évolution sem-linkMme Roudinesco sem-linkJ. Trélat sem-linkMme Trélat Enfance Année. 1950. №1. P. 31–40.